

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VII. v Ljubljani 15. avgusta 1867. List 16.

O počitnicah.

Na prosto, na prosto
Pod milo nebó,
Kjer cvetke cvetejo
In tice pojó!

Ohladi se glava,
Mirujte močí,
In daleč bežite
Temačne skerbí!

Napočil je praznik,
Počitek sladák,
Kdor delal je pridno,
Povzdravlja ga vsak.

Tedaj le na prosto,
Pod milo nebó,
Kjer cvetke cvetejo
In tice pojó!

— č., učenc.

V zdravem telesu prebiva zdrava duša. *)

Dvojen je človek, dušni in telesni. Bodi si duša ali telo, spolnuje svoj od stvarnika dani namen, ako ga ne zaderžujê hudi nagib, ki pa sloni navadno na kaki bolezní, — ali pa pokvarivna roka.

Treba je torej vediti vsakemu, kdor se ukvarja z odgojo malih: a) da se dušne močí ne razvijajo koj v začetku perve mladosti, ampak priraščajo z močjo življenja in se prikazujejo vsaka v svoji dobi, kakor listje, cvetje in sad pri drevji; b) kaj in koliko se dá k večemu doseči v vsaki dobi; c) kako je treba ravnati, da naravnemu razvitku sim ter tje pridemo na pomoč in d) da nobenega nagiba ne zatiramo, ampak vsakega prav obračamo in k dobremu napeljujemo.

Da se dušne močí obdelujejo prav in ob pravem času, zahteva dušna odgoja, t. j. poduk in napeljevanje k dobremu. Dosti važnega so pisali

*) Iz letošnjega letnega sporočila glavne šole Kranjske.

o tem umni zdravniki, in komur je mar za svoje zdravje in za zdravje svoje družine, bode njih knjige gotovo rad prebiral; tukaj ponujam le nekoliko opominov staršem in otrokom.

Zeló važna je telesna odgoja pri otrocih. To nam pričajo naj modrejša in naj mogočnša ljudstva, kajti pri njih se je oziralo skoraj sploh le na telesno vterjenje. Pri nas je o tem oziru želeli, da bi se otroci pred sedmem letom ne silili z nauki; ali to le tedaj, ako si otrok kako reč igraje hoče zapomniti. Prezgodni nauk škoduje, ter moti telesne razvitke v prvi nježni dobi; to terdijo umni zdravniki in dokazujejo zgodbe pri osebah, ki so nenavadno svoj um razvijale, pri tem pa zaostale v telesnih močeh, in niso čakale svoje moške starosti. Kaj bi pač otrokom pomagalo, ako bi iz njih naredili velike modrijane, pri tem jim pa zapravili telesno zdravje? S telesom si mora človek svoj kruh služiti, k temu je treba zdravih udov; telesno zdravje je tako rekoč podlaga dušnega zdravja, in ako je to dobro vterjeno, bode z naukom tudi bolje; prva leta mladosti res niso in ne morejo biti za drugo kot za telesno odgojo; po vsem tem moramo staršem le še bolj na serce govoriti, naj ravnajo modro in skerbno, da jim bodo dojenčki nekđaj veselje in podpora.

Da bodo pa otroci zdravi, je treba a) da se jim daje zdrava, njih mladosti primerna hrana; b) da so vedno snažni; c) da imajo zdravi zrak (sapo) in potrebno gorkoto; d) da je njih obleka za zdravo rast pripravna; e) da imajo njih mladosti in močem primerna opravila ali telovadbe, in f) da se obvarujejo vsake strasti, ki morí zdravje, zadržuje moči, ali jih pa celó uniči.

a) Kaj je prva otročja hrana, določila je mati narava; naj bolje je tedaj, ako se deržimo njenega vodila. Ako mora tedaj majhen otrok živalsko mleko uživati, naj ga vživa koj še gorkega iz pod živali; ako mu pa to ne tekne, priporoča Hildebrand dobro kuhano olovico (Biersuppe) z rumenjacom. Človeško telo sestavljeno je iz kemijskih delov, kateri nahajajo se v našem živežu, ki jih potem predela in sebi v korist obderžuje ali pa izločuje, kolikor manj ali več od vsakterega potrebuje. Človek poželi tedaj tega, česar njegovi život pri obstojnih delih pogreša, stodi pa to, česar mu je dovolj, ali že odveč. Prav naravni človek bi vžival le to in le toliko, kar in kolikor poželi; ker je pa nagib človekov spriden, in to naj več po razvadah, treba mu je slušati nasvete umnih zdravnikov. Naj bolj se zlahta s človeškim telom živalsko meso; to tedaj naj ložeje prebavimo in ga tudi naj več povžijemo, ne da bi se ga prenajedli. Meso pa nima vseh obstojnih delov človeškega telesa, torej iskati si moramo drugih iz rastlin itd. Jedila naša naj bodo torej namešana iz živalstva in rastlinstva, v primeri za otroke več iz rastlinstva, za odrastle in stare pa več iz živalstva. Zrelo sadje je zdravo in dobro zdravemu človeku; sme ga uživati brez škode z mero, in kolikor bolj je kisló, toliko manj, ker telo pogreša le nekoliko kislobe. Da dosti sadja ni zdravo, vidimo pri otrocih, ki napihnjeni od češenj in družega sadja obledé v obraz, da jih ni poznati in v šoli z naukom ne gre naprej, kakor hitro se začnejo češnje. Jesih nam je kaj koristna reč pri bolnikih, pomoček zoper kužne bolezni, posebno ako zavrelega vlijemo na močne dišave (na rožmarin, metó, majeron itd.) in ga potem v usta jemlje-

mo, se umivamo, rute ali drugo okleko pomakamo z njim; ako bi pa naše jedi preveč in pogosto kisali z njim, znalo bi posebno pri otrocih imeti kaj hude nasledke. Mleko je posebno za otroke kaj dobra reč; naj pa kdo jé na sadje mleko, dal bo želodcu težjo nalogo, kakor da bi mešal olje in vodo, to pa gotovo ni zdravo. Ravno tako je sladkor koristen, ako ga potresamo na jedi, ki zavoljo kislobe ali se sicer ne prilegajo našemu gerlu; ako se ga pa privadimo lizati pogosto ali preveč, spodkopujemo si zdravje. Dišave spodbadajo želodec, da dela bolj marljivo; primerne so torej pri težkih jedilih; ako bi pa kdo prehude (naj hujše so, ktere pridejo iz ptujih krajev, n. pr. poper itd.) in pogosto jemal, omoril bi si sčasoma čutnice po životu, in to bi bil začetek dolgočasnih bolezni. Vino, čaj (té), kava nam je za zdravje, ako jo spijemo razmrazeni, preden se vležemo; ako jo pa pijemo iz navade ali pa celó prevročó, doneslo nam bode to zla na kupe. Voda, kraljica našega zdravja, zna nam biti bolj nevarna kot strup, ako jo pijemo razgreti, in se nismo ohladili pred, ali pa, če jo pijemo na vroče jedi. Vse jedi in pijače sploh, ki so nam sicer v živež, bi nam utegnile biti v škodo, ako bi jih vživali pogrete, prevročé, že prežvekane, preveč oksisane, preveč naštopane z dišavami, preveč namesane ali pa nezmerno. Kar pa škoduje odraslemu, toliko bolj škoduje to otroku, kolikor mlajši in slabejši je on. Iz tega se vidi, da matere niso nikdar dosti previdne v jedilah in pijačah pri svojih otrocih, in kaj dobro bi storile, ko bi se posvetovale o tem z zdravniki posebno zastran slabotnih otrok, in da bi se pa tudi po teh nasvetih vestno ravnale.

Nektere dišave za otroke.

1. Navadne vživajmo jedi,
To zdrave nas naj bolj stori.
2. Naj boljša so nam vsa jedila,
Ki dobro so se ohladila.
3. Kdor vsako uro jesti hoče,
Kosilo mu dišati noče.
4. Kdor ljubi sladke le jedi,
V želodcu kačo si redi.
5. Prebavi, zgrizi vsako jed,
Teknila bode ti obed!
6. H kosilu dosti mi ne pij,
Da čversto imaš vedno kri!
7. Če zdrave češ zobe imeti,
Varvati moraš jih umeti:
Ne grizi terdih mi reči,
Ne liži dosti sladkarij,
Ledene vode tud' ne pij,
Po jedi z gorkim jih umij!

8. Otroke starši rad' imajo,
Z jedili če jih ne zberzdajo.
9. Ak' zmerno vživamo jedí,
Učakamo še starih dni.

b) Snažnost je pol zdravja, in je kaj dober kup. Stvarnik poskerbel nam je vode, da se umivamo, da peremo obleko, posteljo in vse drugo v hiši. Voda je tudi za glavo, za lase in za vse naj boljše mazilo pri otrocih. V tem ne smemo dosti govoriti, kajti naši bolj omikani meščani pa tudi previdni kmetje skerbé že za tako snago pri otrocih in v stanovanji. Le malo jih je, ki imajo snago za nepotrebno reč. V takih hiši ni moč dolgo prestati temu, kdor ni vajen; otroci so potem pa tudi podobni tistim živalim, ki se rade v gnojnici kopljejo. Nekteri nas še celó v šoli v zadrego pripravijo, da ne vemo kaj početi, ker nimamo primernega prostora za nje.

Kako prijetno je prebivati v snažni hiši! kako dobro se čuti človek v oprani obleki! vse drugače dišijo jedí in pijače, ako jih dobimo v snažni posodi na snažno mizo: gotovo je tedaj, da snažnost pripomore k zdravju.

Otrok naj vselej snažen bo,
Odverne s tem nadlog na sto.

c) Zrak ali sapa je nam to, kar je voda ribi. V sprideni smradljivi vodi ti ne bo živela riba; tudi človek bi moral v slabem zraku opešati. Treba je odstraniti vse, kar nam zrak spridi v stanici, to je: mokre ali smradljive reči, ktere se zna biti sušijo v stanici; cvetice posebno ponoči itd. Kedar se sobe belijo ali barvajo, ali kedar se perilo suši, ali se ravná z železom, ali kedar se vrata in druge reči mažejo z oljno barvo, izpuhté vse te reči dosti škodljivih soparjev; v takem zraku ne bode dihal brez škode ne star, ne mlad. Treba je tedaj take sobe pogosto odpirati, ako se ne moremo drugače ogniti takih soparjev. Treba je pa tudi vsako sobo večkrat odpirati, da se sapa obnoví. S kadolidom se le nosu in čutnicam prikupimo; spridena sapa ostane pa le spridena. Pri vsem tem pa ni vselej v naši moči, da bi imeli zrak, ki je našemu zdravju naj bolj primeren, torej se moramo tudi mi nekoliko vterjevati, da nam ne bode vsaka sapca škodovala. Prehajajmo se tudi v slabem vremenu; toliko bolj potrebno je našemu telesu, kolikor manj ono ispuhtuje in izpraznuje v slabem vremenu. Kolikor bolj se bodo privadili otroci na vse spremene vremena, toliko manj bodo bolehní. Nimajo starši prav ne, ki za vsako majhno reč otroke prideržujejo domá, češ, da se ne prehladé in ne zbolé. Kaj bo iz tacega otroka, če bo tako mehkužen izrejen, mesto da bi se vterjal in se vadil, prenašati majhine težave? Verjemite, otroka ne bode konec, ako v nekoliko večjem mrazu gre v šolo; le naročiti mu je treba, da odloži težje oblačilo, ako gre hitro, da se preveč ne sogreje; če pa zopet počasi stopa ali obstoji, naj se hitro obleče ali zavije v svoj rašovnik. Med potjo naj ne liže snega ali ledú, pa naj ga tudi v žepe ne deva. Vroč naj nikar ne pije, ko bi ga še tako žejalo. Naj pa tudi ne hodi z mraza koj k peči. Če je moker, preoblecite ga koj v suho obleko!

Kakor zrak, potrebna nam je tudi gorkota. Naj boljša gorkota je tista, ki jo ima človek sam v sebi, ki mu pa uhaja posebno v mrazu, da ga zébe; zato imamo obleko, ki nam prihranjuje to gorkoto; naj boljši za to so volnata oblačila. V sobah moramo kuriti peči, da imamo gorko. Prevelika gorkota stori človeka omotnega. Učeni priporočajo srednjo gorkoto od 10 do 20 stopinj na zrakomeru. Skerbeti se mora otrokom za potrebno obleko in obutev; pustiti pa ni, da bi otroci za pečjo se grel, ali na peč se ulegali. Tu otrokov život preveč izpuhti in postaja nezmožen. Še bolj nespametno in nevarno je pa prinašati oglje v stanico in razgrevati ž njim sobo ali posteljo. Marsikdo je po tej poti že življenje zgubil. Modri moške pravijo, da je slamnica in žimnica za otroke naj primerniše ležišče, odeja pa naj bo volnata. Pernice so za otroke prevročile, ter storijo tudi otroke mehkužne. Spavnice naj bi se navadno ne kurile, ako prav hud mraz tega ne zahteva. Vročje spavnice naredijo, da otrok boleha. Bolj ko umetno gorkoto odstranjujemo, bolj se bode zbužala lastna gorkota pri otrocih, in bolj bodo zdravi.

Ceni svoj život ko dragi dar,

Ne vmehkuži torej ga nikdar!

d) Nespametna noša je velikrat vzrok, da se mladi život ne more naravno razrašati. Proč s tako nošo! zdravje je vender več vredno, kot našopirjena gizdost. Mlajši ko so otroci, prostejša naj bo njih obleka, da jih ne zaderžuje nikakor v prostem gibanju. Opomniti je tukaj, da matere nimajo prav, ako svoje dojenčike tesno povijajo, da revčeku še kri po žilicah ne more, ali jih pa z obleko pretiskajo, da se jim drob na dva kraja predeluje. Kako se more potem izrežati zdravo telo? Predolga, preširoka oblačila so nevarna, da se kamorkoli ne nataknejo, in tako se lahko neumni noši zdravje ali celó življenje žrtvuje; pri vsem tem pa to tudi več stane mošnjjo, ko je treba. Obleka, ki je zdravemu razvitku nasprotna ali nevarna, ni pametna; kar pa ni pametno, tudi ni lepo, akoravno se iz Pariza pripelje. Obleka naj bo bolj letnim časom primerna. V poletni vročini so primerna bolj bela oblačila, ker bela barva odbija solčne žarke; črna jih pa bolj rada sprijemlje. Pokrivalo ima namen obvarvati glavo dežja in solčnih žarkov; širji tedaj ko so kraji pri klobukih in slamnikih, bolj spolnujejo namen. Tako imenovani čikuž se v tem oziru nič kaj ne odlikuje. — Tudi pri obleki se človek lahko omehkuži, n. pr. ako deček kožuh in kosmato kapo nosi; kaj bo neki oblekel, ko bo star, ali mu ne bo potem škodoval vsaki mrazek? Proč s kožuhi in s kučmo, to je za starčke. Vrat in persi se smeta pri dečku brez škode vterjevati, spodnji život je pa treba varovati mraza. Vsaki, kdor se hoče vterjevati, mora z malim začeti, in počasi telo vaditi, da vedno več prenaša, to veljá posebno za slabotne.

Lepa modra je obleka,

Ako pači ne človeka.

(Dalje prih.)

Beseda staršem. *)

(Konec.)

„Premisli, človek,“ je rekel mlad gospodar, ki sem ga sam na svoja ušesa čul, „moj prijatelj in sosed, kako je prebrisanega glave! kar se poloti, vse mu dobro shaja, ker je bil nekaj let v šoli; naučil se je lepo brati, ročno pisati in hitro številiti, kar mu veliko koristi, ker ni mu treba koga drugega prositi, da bi namesto njega kaj pisal, prečital ali kaj izštevilil, kar moram jaz storiti, če hočem vedeti, kaj mi brat piše iz Amerike, ali kaj mi veleva c. k. gosposka; in če hočem odpisati, poiskati si moram človeka, ki zna pisati, in plačati mu moram za to naj manj 1 ali 2 gl., to je dobiček, ker nisem v šolo hodil; moj sosed je pa tudi dobro poduččen v nauku sv. vere. Mene je sram iti k velikonočnemu spraševanju, ker skoraj nič ne znam; uni pa tako lepo odgovarja na vsa vprašanja, ktera mu stavijo g. župnik. Pa kaj se je še vsega naučil v šoli? Ko grem gledat njegov vinograd, zopet vidim, da je v šoli dobil potrebnih znanosti, ker mi je večkrat sam pravil, da se je v šoli tudi učil vinoreje; če me pelje v svoj hram in mi dá vina pokusiti, kakšen razloček je med mojim in njegovim vinom! Pred tremi leti je bilo njegovo vino mojemu enako na moči in okusu, sedaj je pa njegovo sladko, močno in tako gladko teče, ker dobil je veliko novih trt, in jih je zasadil; jaz prodajam svoje vino težko po 2 gold. in pol; on pa ga je pa pred kratkim prodal po 4 gold. domače vedro. — Predlanskim mi je pravil, da se hoče tudi s svilorejo pečati; jaz še vedil nisem, kaj je sviloreja; nakupil si je nekaj murbinih dreves, ter jih je zasadil; dobil je potem od nekega gospoda en kvintelc jajčic, iz katerih so se svilne gosence izvalile; brez truda jim je malo časa murbino perje nosil, in glejte! v 40 dneh je za 10 funtov mešičkov 28 gold. v žep spravil, in je plačal potem svoje davke, ker dobil je od c. k. davkarije tirjatev, da mora v 8 dneh plačati. — Kaj pa njegov vrt? ta je še le krasen! — Moj vrt je zasajen le s starim, kosmatim drevjem, kakoršnega so mi oče zapustili; učili so me res cepiti tako, kakor so sami znali; pa vidim, da novejše čase se drugače in bolje cepi. — Njegov vrt pa, če pogledam na tistega, kterege so mu oče zapustili, vidim, da je lepo čeden; pri starih drevesih je vse nepotrebne

*) Iz letošnjega letnega sporočila glavne šole v Černomlji.

veje odrezal, potem tudi veliko novih zasadil, in njegov novi vrt, ktereга je začel pred 4 leti obravnavati, mu obeta že lepega sadja; on ne pusti nič prazne zemlje; vse sadi, kar vidi da mu bo rastle in sad prinašalo. — Tudi jaz bi se tega lahko poprijel, in bi se znabiti že še kaj naučil, pa nimam veselja sedaj, le v mladosti se veselje dobi, in ko bi bil v šolo hodil, bi se bil tega naučil in tudi veselje dobil za to. Moj sosed, ko je v šolo hodil, je že rad peške sadil in zmirom na kaj novega mislil; včasih sem ga še jaz neumnež zasmehoval; sedaj pa vidim, kaj mu šola pomaga, kako se je on veliko naučil tudi za djansko življenje, med tem, ko sem jaz na paši pri kravah zlati čas tratil“.

To naj vedó tisti, kateri iz nevednosti ali nepremišljenosti ne spoznajo, kako potrebna je šola, ali pa zavoljo svojeglavnosti in samopridnosti tega nočejo spoznati. Ljubi starši! pošiljajte tedaj radi svoje otroke v šolo, da se učé vsega potrebnega, ker trdno spričana in gotova resnica je, da so dobro izrejeni otroci naj večje, edino pravo bogastvo staršev. Prevdarite enkrat svoj revni stan, in pomislite potem tudi pripomočke, s katerimi si ga, če ne vi, pa vaši otroci lahko zboljšajo. Kdo bi se tedaj predrznil in rekel, da je šola nepotrebna? Da bo pa poduk v kmetijstvu res zdaten, da bo naša šola v resnici djanska, to je, da se bo lahko pokazalo, kako naj se to ali uno dela, ni še samo dosti, da se otrokom take reči z besedo razlagajo; treba je šoli tudi vrta, kakoršnega ima že skoraj slehrna skrbna soveska, da se učenci tudi djansko vadijo, kar jim kažejo bukve.

V imenu vaših, letos meni izročeni h otrok, dragi starši, katerim gotovo srečo želite, se obračam k vam, kakor tudi k vam spoštovanim srenjskim možem, ter prosim, preskrbite šoli vrta, da se bodo vaši otroci djansko vadili že v prvi dobi, česar bodo potrebovali v prihodnjem življenji; preskrbeli jim bote naj bolje doto, za katero vam bodo zmiraj hvaležni. — Pa čemu bi k spolnovanju dolžnosti opominjal tiste starše, ki so radi otroke v šolo pošiljali? Naj veljá to le tistim, kateri bi tega ne hotli le spoznati ali storiti, ampak velikoveč še svoje otroke od tega odvracevali; rečem jim z besedami sv. pisma, s katerimi Bog sam takim staršem in njih otrokom in vnukom žuga, rekoč: „Jaz sem Gospod, tvoj Bog, močen Bog, kateri drugega zraven sebe ne trpim, in kaznujem

krivico očetov nad otroci do tretjega in četrtega rodú pri teh, kateri mene sovražijo⁴. (II. Mojz. 20, 5.)

Franc Vrančič,
ravnatelj.

Zemljepisje v ljudski šoli.

Premične zvezde in repatice. *)

J. Povejte mi kaj od lepe zvezde, ki pred solncem hodi in nam dan napoveduje, od zgodnje Danice.

O. Danica se prišteva, kakor si že slišal, premičnim zvezdam ali planetom. — Solnce je mati več otrok ali zvezd, katerim daje oživljajočo luč in gorkoto, in ktere vedno okrog sebe suče. Le te premične bolj znane zvezde (planeti) po redu daljnosti od solnca so: Merkuri ☿, Venera ♀, Zemlja ♂ z svojo luno, Marz ♂, za Marzom cela versta manjših planetov, imenujejo jih planetoide ali asteroide. Stari in ljudje srednjega veka jih niso poznali; najdlji so jih še le v našem stoletji. Te zvezde se naj več le po daljnogledu vidijo; dosihmal jih je znanih 55. Za Martom, ki se nekako kervavo sveti, je prvi večji planet Jupiter ♃, ki ima prav lepo belkasto svetlobo; za tim pride Saturn ♄, in poslednjič je Uran ♅, sploh imena ajdovskih bogov. Razun Zemlje ima Jupiter 4, Saturn 7, in Uran 6 lun. Le te in še druge premičnice s svojimi lunami se gibljejo krog solnca od večera proti jutru; luna pa krog svojih zvezd, in s temi vred okoli solnca. Svoj tir okoli solnca pa končajo zvezde :

Merkuri blizo v	87 dneh,
Venera " "	224 "
Zemlja " "	365 "
Marz " "	686 "
Jupiter " "	4332 "
Saturn " "	10758 "
Uran " "	30670 "

Med temi zvezdami sta Merkur in Venera bližeje solnca od zemlje, in njuna pot okoli solnca je krajša kakor zemljina, imenujejo ju notranja planeta, druge pa vnanje, ker so dalje od solnca kakor zemlja, tedaj tudi dalj časa okoli solnca potujejo. — Venero vidimo nekaj časa za solncem pod imenom

*) Po Robidatovi knjigi.

Večernica, ktera se dalje in dalje od solnca pomika in lepo sveti na večernem nebu. Kedar je Venera v svoji poti naj dalje od solnca prišla, se nazaj proti solncu vrača, pred solncem na drugo stran pride, in se Danica imenuje.

Ako gre Venera naravnost med zemljo in solncem od juterne na večerno stran, se vidi v solncu neka črna pika, ktera se od jutra proti večeru pomika. Le to pomikanje se imenuje Venerin prehod. Na večerni strani se Venera bolj in bolj od solnca daljša, in vidimo na vzhodnem nebu Danico pred solncem. Če Venero z daljnogledom pogledamo, vidimo da se enako naši luni preminja. — Iz med vseh planetov je zemlji naj bolj podoben Marz; šaljivo ga imenujejo nje bratrana. Na obeh planetih sta noč in dan enako dolga, in letni časi, se na obeh spreminjajo v istem redu. — Saturn ima svetel obroč, ki se ga nikjer ne derži, in ki zvezdogledom v daljnogledih od mnogih strani kaže mnoge obraze.

J. Včasih se pa tudi na nebu vidijo zvezde, ki imajo metlo za sabo; kam se pa prištevajo te zvezde?

O. Kometi ali repate zvezde so tudi zvezde, ktere pa imajo neko čudno svetlobo, ki se kaže ali okoli njih, ali pred njimi kot nekaka brada, naj več pa za njimi kakor ognjena dolga metla ali rep, zato jim pravimo tudi repate zvezde.

Nekteri kometi so sicer tudi pridani k enemu ali drugemu osolnčju (solnčnemu sestavu); večidel pa so, bi djal, nekaki sli božji, ki hodijo od enega solnca do drugega, in na daleko in široko korakajo po nezmernih nebeških krajinah. Učene glave so že večidel na tanko prerajtale tek drugih zvezd; tek kometov pa je še vedno globoka skrivnost.

Nekteri kometi so manjši od naše zemlje, tako da jih s prostim očesom ne moremo viditi, razun njih repa. So pa tudi grozno veliki kometi, kakor je bil n. pr. tisti komet, kteri se je bil prikazal 150 let pred Kristusom, od kterege se bere, da je bil še večji viditi od našega solnca, in je neizmerno svetlobo za sabo imel. Ali potem se ta prečudni komet ni nikdar več prikazal. Imajo namreč kometi silno dolgo pot na nebu, ki jo hodijo, in mi jih moremo le tedaj viditi, kedar se blizo naše zemlje vernejo, kar se večkrat še le v 100 letih, ali tudi čez tisoč let zgodi. Od kometov, kteri so se že kedaj vernili, so učeni zvezdogledi tudi prerajtali, v kolikem času se bodo nazaj vernili, zato napovejo večkrat prihod kakega kometa. Ali

od nekterih kometov tega še niso izduhtali, in tudi ne morejo nam povedati, kedaj se bodo vernili, ker se nekteri tudi po sto let več ne vernejo; in tisti, ki se je 150 let pred Kristusom bil prikazal, se še ni vernil do današnjega dne, akoravno je že 2000 let minulo. Kakih 400 repatih zvezd so že zapazili zvezdogledi; pa jih je morebiti še tavženkrat toliko; zakaj 50 let je odsihmal, kar zvezdogledi z daljnogledi na nje pazijo; svet pa dalje stoji kakor 50 let.

J. Slišal sem že večkrat praviti, da te zvezde namenjajo vojsko, kugo, lakoto in druge nadloge, ktere protijo ubogim zemljinim prebivavcem.

O. Mogoče je, da leto potem, ko se take zvezde prikažejo, zgodi se kaj nenavadnega na svetu; tudi lahko, da večni Vladar sveta, ki na tanko vé tek nebeških zvezd in vse prihodnje naprej vidi, pripušča, da so take zvezde napovedovavke silnih prememb na svetu, sej beremo v sv. pismu, da se je o Kristusovem rojstvu prikazala nenavadna zvezda, ki je trem modrim pot kazala; ne beremo pa v sv. pismu, da bi bili vsi ljudje po vsem svetu to zvezdo vidili, ker še celó beremo, da se je modrim skrila, ko so v Jeruzalem šli iskat Zveličarja.

Lansko leto je bila kervava vojska med Avstrijo in Prusijo, in nekteri niso hotli verjeti, da bode vojska, kajti kometa še ni bilo. — Ali repata zvezda se giblje po svoji poti po božjih postavah kakor druga zvezda. In ako se nam nespametno zdi dolžiti novo luno zavoljo vojske ali kuge, ki se pričnè ob novi luni, je tudi nespametno imeti repato zvezdo vzrok vojske, lakote ali kuge, ktere reči nas tlačijo včasi, kedar zagledamo repato zvezdo na nebu. Ali repata zvezda, kedar se zemlji približa vreme spremeni ali ne, ne vemo, tedaj tudi ne vemo, ali more ona kako bolezen zbuditi. — Upajmo, da je milostljivi Bog vsaki zvezdi svojo pot odkazal, na kateri ne moti in ne končuje drugih zvezd. —

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XXXIII.

U. V sredi je v zlati skledi, pravi pregovor, in res mi je srednja razlaga najbolj všeč.

T. Pisarili so nekdam Sloveni s slikami in podobami, poznej z znamnji, katerih vsako je dobilo svoj glas, in to glasno ali glasovito (fonetično) pisavo svojo so jeli zvati glagolica nasprot prejšnji slikovni (figurativni in simbolični). Imenuje se v nekterih knjigah glagolica tudi Bukvica.

U. In kako so pojasnovali to imé?

T. Eni pravijo, da je Bukvica a) namesti azbukvica, po prvih treh pismenih slovenske abecede ali azbuke (az, buki in vidi ali vedi), sklicevaje se i na to, da se pogostoma bere v starih spisih „azbukovnak“, „azbukividnjak“ (Levaković), „azbukividarium“ (Dobrovsky Glagol.); eni ménijo, da je b) iz buka, buky, bukev - va - vi (ed. št. littera, mn. liber), da sega v poganske čase med čerte in reze, in od tod „bukar, bukvar, bukovnjak“, in „Bukvica“ (litteratura, Buchstabenschrift); in neki slovanski Markovič misli celo, da je Bukvica c) to, kar bogviedza t. j. božje ali sveto pismo, ker se rabi zlasti pri službi božji, in se pri nji razglasuje božja veda, nasprot poganskim čertam ali posvetni pisavi (cf. Suroviecky).

U. Spet se mi srednja zdi naj bolja.

T. Razun tega ima glagolica še več družih imenovanj, kakor tudi cirilica.

U. Da se cirilica tako imenuje po Cirilu, začetniku svojem, se vé. Časih se bere tudi Kyrillica itd.

T. V tem oziru beri, kar sem pisal o drugi priliki od imen slovenskih blagovestnikov in o njuni pisavi.

U. »Kyrillos, Kiril, Cyrillus, Ciril (Čarha, p. Marcus), in Methodios, Methudius (Strahota, a metus non a methodo! p. Marcus), Methodius, Metodij, Metudi, Metud, Metod, rod. Metodija, Metodja, Metoda itd. se različno sem ter tje bere. Ker sta pa oba a) svetnika katoliške (latinske) cerkve in b) svetnika slovanska, torej smo se nekako sploh poprijeli pisanja Ciril in Metod — po latinski obliki in domači navadi — kakor p. Anton, rod. Antona. Tako pravimo tudi Cirilica, ne pa Kirilica ali Kyrullica itd. Sicer pa primeri Kyrillos in Dominicus (cf. Zlat. Vek).

T. Dasi razlaga otec naš Marko Kyrillus iz gr. κύριος (mogočen, gospod, Bog), Κύριλλος (parvus dominus), vendar pravi tudi, da je morda iz Illyrus, cyrillicus nam. illyricus, in po tem takem, ongavi, bi cirilske čerke utegnile biti ilirske!! — Znane ste mu bile tudi imeni Čarha (nam. čarka, čerka p. Marcus) in Strahota, ki se berete v českih knjigah za Ciril

in Metod ($\mu\acute{\epsilon}\theta\text{-}o\delta o\varsigma$, methodus, methode), ktere je tedaj po svoje razlagal!

U. Pa ne, da bi bili Metodu zato po slovenski rekli Strahota, ker je bil nekterim gospodom in oblastnikom dolgo velik strah ali prava strahota?!

XXXIV.

U. Kako se je glagolica razun tega še imenovala?

T. Po času, po katerem je glagolsko pismo poleg starih spominkov dobivalo razne imena, se je zvalo: pismo slovensko in bukvetica, bulgarsko, hrovaško ali ilirsko, jerolimsko ali jeronimsko, glagolica; cirilica pa se je zvala najprej: pismo slovensko, rusko, cirilsko, serbsko, redkeje hrovaško, in glagolsko.

U. Jeli to res? Kdo mi je porok?

T. Verli dr. Rački v knjigi „Pismo slovjensko“ (str. 67.).

U. Večidel kažejo te imena, kateri narodi so se poprijeli te in une pisave, morebiti tudi, po kateri versti so se je poprijemali. Pomenljive so vse, zlasti „jeronimsko in cirilsko“, ker iz tega se bere, da je prva „Jeronimova“ (hrov. Jerolim, slov. Jerom, Hieronim), druga pa „Cirilova“.

T. Bere se, pa ni res, pravijo sedanji bistrournni slovanski učenjaci.

U. Kaj pa še! Kako ponosno se mi je zdelo, da imamo Slovani dve pisavi, in dva tolika svetnika sta njuna začetnika.

T. Slovani imajo že od starodavnih časov dve pisavi, Glagolico in Cirilico. — Kakor ste dve pisavi, tako govori sporočilo tudi od dveh početnikov, ali prav za prav od treh.

U. In kateri so ti trije?

T. Sv. Jeronim († 420.), sv. Ciril († 868.) in sv. Klemen († 916.), učenec Metodov in poznej vladika v Velici na Bulgarskem. — Ustmeno sporočilo med južnimi Slovani je glagolico pripisovalo sv. Jeronimu, cirilico pa sv. Cirilu, in premnogi so bili doslej te misli; ali zgodovinske preiskovanja poslednje dobe kažejo, da je ta reč drugače!

U. Jaz vsaj sem bil vseskozi te misli, da je glagolica iz 4. ali 5. veka in se vjema tako z gotico ali gotiško pisavo, cirilica pa iz 9. stoletja, v katerem so zapadni Slovani, zbudjeni po svojih sosedih (za Karla vel. 742. — 814.), imeli že nekatere pismene spominke, toda po cirilici se je še le prav pričelo njihovo slovstvo, o katerem sva govorila.

Šolska letina.

Glavna šola v Kočevskem mestu je izdala letos prav ličen »Jahresbericht« v nemškem jeziku. Gospod ravnatelj te šole piše v tem letniku prav primeren sestavek: »Ein Wort an die Aeltern bezüglich des Schulunterrichtes«. Med drugim gosp. pisatelj tukaj tudi v nemški besedi kaže, kaj piše o tem naš prvi šolski pervak, rajni Slomšek. Iz števila učencev se vidi, da je ta šola imela vsakdanjih učencev 311, med temi 263 Nemcev, 44 Slovencev in 4 Hervate. Imena učencev so pisana tako kakor mora biti: slovenska po slovenski, nemška po nemški. — »Classification der Schüler an der k. k. Musterhauptschule in Laibach« je tudi letos, kakor druga leta, ves nemško; vseh učencev vkup ima: 868.

Dopisi in novice.

Prečastito knezoškofjstvo v Ljubljani je z okrožnico dne 8. julija 1867 št. ^{666/}₁₅₄ poslalo razglas c. k. ministerstva za poduk in bogočastje zastran jezиковega vprašanja; glasi se pa ob kratkim takole:

Podučevanje v jezikih po javnih šolah se ne more stalno vrediti, dokler nimamo pripravnih bukev za slovenski jezik in tudi ne za nemškega v slovenskih šolah. Ministerstvo je skerbelo, da dobí c. k. založnica za šolske bukve potrebnega gradiva, in kar je dalje potrebno, se bo vsakokrat pri izdaji učnih knjig vkazalo.

Za sedež se pa vkaže, da se po šolah, kjer otroci le slovensko znajo, prvo leto podučuje le v slovenskem jeziku, in z nemškim jezikom se začinja še le drugo leto.

Prihodnje šolsko leto naj se rabi v takih šolah le „Abecednik za slovenske šole na Kranjskem“; v drugem razredu prvega polletja naj se rabi „Abecednik za slovensko-nemške šole“, in drugo polletje naj se rabi nemško berilo „Erstes Lesebuch“, dosihmal navadno v drugem razredu. Drugo berilo „Zweites Lesebuch“, za 3. razred, in tretje berilo „Drittes Lesebuch“ za 4. razred, ostane še toliko časa, dokler se gradivo za poduk (Lehrtext) bolj popolni. — V trivialnih šolah, kar zadeva nemški jezik, gledati se mora, kar želé soseske.

Iz Loke. 8. t. m. smo imeli pri nas učiteljski zbor. Razun g. g. katehetov in učitelja iz Poljan so bili pričujoči vsi učitelji naše dekanije. Ob 9. uri so začeli zbor č. g. France Romè, vodja mestne glavne deške šole s slovenskim nagovorom. Pomenkovali smo se tri pičle ure o znanih petih vprašanjih. Učitelji so vprašanja pismeno ali v nemškem ali v slovenskem jeziku izdelana brali, potem smo se o temu razgovarjali in sklep večine se je zapisal. Pervo, tretje in peto vprašanje smo skorej vsi enako rešili, kar je g. Jožef Levičnik v drugem in četrtem vprašanju po nemško izdelal, so vsi za naj bolje poterdili. V. č. g. dekan so nas potem gostoljubno k obedu povabili. — Hvala dobrotnemu gospodu!

Janes Gorjanec l. r.

Iz Ljubljane. V sredo 6. t. m. je imela slovenska Matica svoj občni letni zbor. Ob 8. je bila v stolni cerkvi sv. maša, in ob

9. seja v magistratni dvorani. Obravnave so se verstile, kakor je bilo v povabilu naznanjeno. Predsednik g. dr. Toman, je povdarjal namen te družbe; je omenil v svojem govoru južnoslavjanske akademije v Zagrebu; je pravil, da bo Matica poslala za tekoče leto udom 3. knjige, in sicer: 4 letne čase, ki simbolično naznanujejo človeški trud in žetev po trudapelnem delu, mineralogijo, ki poveduje od zakladov v zemlji skritih in Koledar. Iz tajnikovega sporočila povemo, da dobivajo udje vsega skupej 38 tiskanih pol. Račun se bo pa zvedil iz Koledarja, ki se bo razpošiljal precej drugi teden. Potem je blagajnik govoril v denarnih zadevah, o računu za prihodnje leto. O nasvetih posamesnih udov omenimo, da se je od mnogih strani povdarjalo, naj kupi Matica v prihodnje zastavna pisma (Hypothek — Pfandbriefe).

V Matičin odbor so bili v novič izvoljeni g. g.: Cigale in Kosta z 58, A. Praprotnik z 56, dekan Grabrijan in prof. Šolar z 55, prof. Marn z 54, Cegnar z 53, Léšar z 52, Einspieler z 47, dr. Poklukar z 37 in dr. Kočevar z 36 glasovi. Naj več glasov za tim sta dobila Šavperl 28 in Jeran 26.

K letošnjemu zboru ni prišlo toliko udov, kakor k vlanskemu; razne reči so to vzrokovale, naj več pa menda obravnave in govori v lanskem zboru; čemu zbirati se v občni zbor, če le ta nima druge moči, kakor voščila izrekovati in odborovo ravnanje odobrevati?!

— „Lajbaherica“ omenja sporočila mestne glavne šole pri sv. Jakobu. Prebravši ta dopis nisem se mogel do dobrega prepričati, hoče li dopisnik šolo prijazno posvariti, ali pohlevno pokarati? Oboje bi bilo vsaj v teh okoliščinah nepotrebno, ali morda še celo odveč. Ravnopravnost jezikov je izrečena z Najvišjega prestola; v principu jo sleherni spoznava, tedaj se vsak rodoljub z obema rokama poprijemlje te prilike in se kaže domačina tudi v svojih pismih. — Ko bi „Lajbaherica“ ravnopravnost jezikov tako spoštovala in v djanji kazala kakor št. Jakobska šola, kar kaže tudi v svojih sporočilih, bi nehali vsi mednarodni prepiri; potihnili bi vse hujskanje in natolcevanje. — A mi smo po večletni navadi tako daleč prišli, naše pravino čuvstvo je takošno, da je tisti, ki se poteguje za svoje pravice, oziroma tukaj za pravo pisavo domačih imen, svojeglavec, nepokojnejž in germanožerc. Kdor spoštuje ravnopravnost jezikov, ne vsiluje nikomur svoje pisave, pa tudi domačih imen ne kazí, in ker zahteva spoštovanje svojega jezika, tudi on pravice drugih spoštuje. — To bi se bila „Lajbaherica“ lahko naučila iz našega sporočila. *Močnik.*

— „Knjižica za kmeta. I. sadjereja“, se imenujejo bukvice, ktere je po lastnih skušnjah in najboljših virih spisal Dragotin Ferdinand Ripšl, in na svitlo dal in slovenskim kmetom v prid namenil Ludovik vitez pl. Gutmansthal-Benvenuti. Bukvice, ktere je treba v tako kratkem času v drugo natisniti, zadosti se samé priporočajo. — V 21. ličnih lesnorenih podobah kažejo kako drevje cepiti i. dr. — Učitelji, ki se pečate s sadjerejo, sezite po njih, vam ne bode žal! Prodaja jih g. Lerhar v Ljubljani. Cena jim je 10 kr.

V slavo Maríi v nebó vzeti. *)

D. Feigel.

Andante quasi Allegretto.

Po - zdra - v - ljam Te danes, vi - so - ka Kralji - ca! Po -

niž - no v lju - bez - ni, iz serč - nih mo - či, Ker

Tvo - je po - vi - šan - je, či - sta De - vi - ca! Na -

kviš - ko obrača mi duš - ne o - či. Po -

*) Nadaljne besede se nahajajo v „Danici“ tečaj XVIII, list 24.

ma-gaj, Te pro-si zdaj mo-ja du-ši - ca, Da

za-bim min-lji - ve, po - sve-tne re - či. In

v du - hu Te ljub-lje-na Ma - ti sprem-lju-jem, Ter

sla - ve se Tvo - je per - serč-no ra - du - - jem!

Llistnica. V. č. g. K. H. v Č. Za ta list prepozno, pride prihodnjič.

Pridjan je Kazavec št. 3., 4 strani.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.